

Sygn. akt I PK 119/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 września 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)
SSN Jolanta Frańczak (sprawozdawca)
SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z powództwa R. K., Z. S. i M. W.
przeciwko A. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w B.
o ryczałty za noclegi,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 19 września 2018 r.,
skargi kasacyjnej powodów od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy
i Ubezpieczeń Społecznych w K.
z dnia 9 lutego 2017 r., sygn. akt IX Pa [...]/16,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę
Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania
oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy – Sąd Pracy w B. wyrokiem z dnia 29 czerwca 2016 r. oddalił
powództwo R. K., Z. S., M. W. o zapłatę od pozwanej A. Spółki z o.o. z siedzibą

w B. na rzecz powoda M. W. kwoty 20.768,75 zł, Z. S. kwoty 46.249,73 zł i R. K. kwoty 22.683,62 zł wraz z ustawowymi odsetkami tytułem ryczału za noclegi.

Sąd Rejonowy ustalił, że powodowie byli zatrudnieni w pozwanej Spółce w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowiskach kierowcy w ruchu międzynarodowym i krajowym, pobierając za pracę wynagrodzenie zasadnicze zryczałtowane. W okresie zatrudnienia wykonywali przewozy poza granicami kraju, nocowali wówczas w kabinach samochodów wyposażonych w ogrzewanie postojowe oraz klimatyzację wymagającą pracy silnika. Przy podjęciu zatrudnienia mieli możliwość zapoznania się z warunkami noclegowymi w kabinie samochodu. Strony nie dokonywały żadnych ustaleń w zakresie warunków noclegowych, oczywiste było, że nocleg będzie realizowany w kabinie i powodowie nigdy tego nie kwestionowali. Pozwana dysponuje bazami noclegowymi za granicą wyposażonymi w miejsca noclegowe, kuchnie, toalety i prysznice. W czasie podróży służbowych powodowie korzystali z zapewnionego przez pracodawcę noclegu w kuszetkach pociągowych, podczas transportowania pojazdu na platformie pociągowej. Kierowcy zatrudnieni w pozwanej Spółce odbywają noclegi w kabinach pojazdów. Nie zdarzyła się sytuacja przedłożenia rachunku z tytułu noclegu poza kabiną. Przed wyjazdem w podróż służbową kierowcom udzielane były zaliczki na wydatki związane z podróżą, przede wszystkim na opłaty za parkingi i za przejazdy, a w razie potrzeby dodatkowe zaliczki przekazywane za pośrednictwem innych kierowców. U pozwanej nie było limitów zaliczek, czy limitów z tytułu używania paliwa w związku z uruchomieniem klimatyzacji w kabinie pojazdu. Rozliczenie zaliczek następowało w oparciu o przedkładane rachunki. Na podstawie § 9 regulaminu wynagradzania pozwana wypłacała powodom diety z tytułu podróży służbowych mające na celu pokrycie kosztów wyżywienia oraz innych kosztów związanych z podróżami służbowymi. Diety za podróże zagraniczne wynosiły 40 euro za dobę. Powodowie zostali zapoznani z obowiązującym regulaminem wynagradzania. Od dnia 1 lipca 2014 r. pozwana zmieniła § 9 regulaminu wynagradzania, wyszczególniając należności z tytułu podróży służbowych - diety krajowej, diety zagranicznej oraz ryczału za noclegi. Zmiana ta nie objęła powodów wobec braku zmiany treści stosunku pracy w tym zakresie. Kolejna zmiana regulaminu wynagradzania nastąpiła w dniu 1 stycznia 2015 r., na mocy której, w

związku z wprowadzeniem ryczału za noclegi, obniżono stawkę diety. Obowiązująca powodów stawka diety, która obejmowała także koszty noclegu, wynosiła 40 euro, a po zmianach regulaminu 40 euro stanowi suma obu świadczeń (diety i ryczału za nocleg).

W tak ustalonym stanie faktycznym sprawy Sąd Rejonowy stwierdził, że obowiązujące w spornym okresie rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz.U. z 2013 r., poz. 167, dalej jako rozporządzenie z dnia 29 stycznia 2013 r.) ma zastosowanie do kierowców, o ile układ zbiorowy pracy, regulamin wynagradzania lub umowa o pracę nie zawiera postanowień dotyczących diet i zwrotu kosztów przejazdów, dojazdów, noclegów oraz innych wydatków (art. 77⁵ § 1 k.p.). Powodowie mieli możliwość wyboru miejsca noclegowego - spania w kabinie, opłacenia noclegu z „diet”, obejmujących również koszty związane z noclegiem, a także „dobrania” zaliczki ze wskazaniem celu, czego nie wykluczał pracodawca. Co najistotniejsze, regulamin wynagradzania obowiązujący u pozwanej, z którym powodowie zostali zapoznani, przewidywał w § 9 diety, obejmujące także inne należności z tytułu podróży służbowej, czyli przeznaczenie „diet” było szersze niż tylko na pokrycie kosztów żywienia. Z zeznań świadka W. M. wynika, że w ramach tego świadczenia tytułem zwrotu kosztów podróży mieści się również ryczałt za nocleg. Powodowie nigdy nie zgłaszali pracodawcy z tego tytułu roszczeń, nie kwestionowali przyjętych postanowień umownych czy regulaminowych, mając od samego początku świadomość jakie świadczenia otrzymają. Nieprzedstawienie przez kierowcę rachunku za nocleg oznacza wyłącznie to, że zapewnił on sobie nocleg „na własną rękę” i nie może skutkować wypłatą świadczenia ryczałtowego w sytuacji, w której kierowca z noclegu takiego, zorganizowanego we własnym zakresie nie korzystał ani gdy skorzystał z noclegu zapewnianego mu przez pracodawcę w kabinie samochodu (godząc się tym samym na takie warunki noclegowe). Zdaniem Sądu Rejonowego, za bezzasadnością roszczeń powodów przemawia wypłacanie im należności z tytułu podróży służbowej uwzględniającej inne koszty poza żywnością i potencjalna możliwość przeznaczenia zaliczki (z możliwością jej

„dobrania”) na ewentualne koszty noclegu. Ryczałt za nocleg nie może być traktowany jak dodatkowy składnik wynagrodzenia. Jest to bowiem świadczenie celowe na pokrycie faktycznych kosztów noclegu, a nie ewentualna rekompensata za brak należytego komfortu noclegu.

Powodowie zaskarżyli apelacją wyrok Sądu Rejonowego w całości i zarzucili naruszenie prawa materialnego – art. 77⁵ § 3 - 5 k.p. w związku z art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców (Dz.U. z 2012 r., poz. 1155 ze zm.) w związku z § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. z 2002 r., Nr 236, poz. 1991 ze zm., dalej jako rozporządzenie z dnia 19 grudnia 2002 r.) oraz § 16 ust. 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r. i w konsekwencji naruszenie § 9 regulaminu wynagradzania oraz naruszenie prawa procesowego – art. 328 § 2 k.p.c., art. 233 k.p.c.

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. wyrokiem z dnia 9 lutego 2017 r. oddalił apelacje i zasądził od każdego z powodów na rzecz pozwanej kwoty po 1800 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu odwoławczym.

W pierwszej kolejności Sąd Okręgowy podniósł, że podstawą prawną roszczeń powodów był art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców stanowiący, że kierowcy w podróży służbowej, przysługują należności na pokrycie kosztów związanych z wykonywaniem tego zadania służbowego, ustalone na zasadach określonych w przepisach art. 77⁵ § 3-5 k.p. Jednak podstawa roszczeń powodów odpadła z uwagi na wydany w dniu 24 listopada 2016 r. wyrok Trybunału Konstytucyjnego, K 11/15 (Dz.U. z 2016 r., poz. 2206). W wyroku tym Trybunał orzekł, że: 1) art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r., a także 2) art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. są niezgodne z art. 2 Konstytucji RP w zakresie, w jakim przepisy te znajdują zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie

międzynarodowym. Powodem takiego rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego była wadliwa legislacyjnie konstrukcja zakwestionowanych przepisów, opierająca się na odesłaniu kaskadowym, która spowodowała rażącą niejasność i nieprecyzyjność wywodzonych z nich treści normatywnych oraz daleko idące rozbieżności interpretacyjne. Sąd Okręgowy uwypuklił, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego stwierdzający niezgodność z Konstytucją określonego przepisu uchyla domniemanie jego zgodności z Konstytucją. Stosownie do art. 190 ust. 1 Konstytucji, orzeczenia Trybunału są ostateczne i mają moc powszechnie obowiązującą. Przepisy, wobec których zostało obalone domniemanie konstytucyjności, nie mogą być dalej stosowane. Oznacza to, że art. 21 ustawy o czasie pracy kierowców, będący podstawą roszczeń powodów został wyłączony z obrotu prawnego i nie obowiązuje.

Sąd Okręgowy podkreślił przy tym, że pozwana zapewniła powodom miejsce do spania w kabinie pojazdu wyposażonej w elektronicznie sterowaną klimatyzację oraz postojowy ogrzewacz kabiny utrzymującej stałą temperaturę, izolowanej w celu ograniczenia hałasu i wpływu temperatury zewnętrznej. Była też możliwość złożenia jednej leżanek, aby zwiększyć przestrzeń dla kierowcy korzystającego z wypoczynku. Powodowie wyrazili zgodę na taką formę i warunki odpoczynku; mieli możliwość wyboru miejsca noclegowego i wybrali dobrowolnie spanie w kabinie samochodu. Nie wykazali przy tym, aby ponieśli jakieś inne koszty związane z noclegami w trakcie podróży służbowych. Przeciwnie przyznali, że nie nocowali w hotelu bądź w innym miejscu i z tego tytułu nie ponieśli jakichkolwiek kosztów.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego wnieśli powodowie zaskarżając go w całości. Domagali się uchylenia zaskarżonego wyroku w całości i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania wraz z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania, ewentualnie uchylenia także wyroku Sądu Rejonowego i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

Skargę oparto na podstawie naruszenia prawa materialnego, a mianowicie:

1) art. 2 pkt 7 ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 1, 2, 3 i 5 k.p., przez błędną wykładnię i uznanie, że nie znajdują one zastosowania do skarżących, jako objętych art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, którego

dotyczy wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, mimo że odbywali oni podróże służbowe, zatem dochodzone przez nich należności mają nadal podstawę prawną w art. 77⁵ § 1 k.p. w związku z § 9 pkt 2 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. oraz § 16 pkt 2 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r.;

2) art. 77⁵ § 1 k.p. w związku z § 9 pkt 2 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. oraz § 16 pkt 2 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r. przez błędną wykładnię a przez to ich niezastosowanie;

3) § 9 pkt 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. oraz § 16 pkt 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r., przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że pozwana zapewniła powodom bezpłatne noclegi w kabinach pojazdów oraz że istotnym dla prawa do ryczałtu za noclegi jest brak kosztów tych noclegów.

W ocenie skarżących do roszczeń kierowców w transporcie międzynarodowym nadal ma zastosowanie art. 77⁵ § 1 k.p. i przepisy wykonawcze przyznające prawo do zwrotu kosztów ponoszonych w związku z podróżą służbową, a w stanie prawnym nadal obowiązuje przepis definiujący podróż służbową kierowcy - pracownika. Tymczasem Sąd Okręgowy nie rozważył roszczeń skarżących w świetle podstawowego aktu prawa pracy, zakładając, że wystarczającym do oceny ich zasadności jest wyeliminowanie z porządku prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, mimo że przepis ten odwoływał się do norm Kodeksu pracy. Zdaniem skarżących, utrata mocy obowiązującej art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców nie skutkuje - jak uznał Sąd Okręgowy - bezwarunkowym brakiem możliwości stosowania do roszczeń kierowców przepisów Kodeksu pracy, a zatem istnieją podstawy do określenia wysokości roszczeń skarżących na podstawie powołanych rozporządzeń wykonawczych określających wysokość ryczałtu za noclegi w sytuacji, gdy u pracodawcy kwestia ta nie była uregulowana wewnętrznie.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwana wniosła o jej oddalenie i o zasądzenie od każdego z powodów na jej rzecz zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie. Zaskarżony nią wyrok Sądu Okręgowego opiera się na założeniu, że zamiana stanu prawnego powstała po wydaniu przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, którym wyeliminowano z obrotu prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, ma ten skutek, że kierowcom transportu międzynarodowego (mającym status pracownika) nie przysługują należności z tytułu podróży służbowej w oparciu o rozwiązania przewidziane w art. 77⁵ k.p., a tym samym w rozporządzeniach wykonawczych. Założenie to legło u podstaw wykluczenia przez Sąd Okręgowy zasadności roszczeń powodów z tytułu roszczeń związanych z podróżą służbową i w konsekwencji oddalenia powództw. Sąd Okręgowy stanął przy tym na stanowisku, że powodowie nie ponieśli żadnych kosztów związanych z noclegami w trakcie podróży służbowych, skoro pracodawca zapewnił im nocleg w kabinie pojazdu, a powodowie dobrowolnie korzystali z tej formy noclegu. Stanowisko Sądu Okręgowego zarówno co do skutków wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, jak i co do konsekwencji nocowania w kabinie samochodu w zakresie roszczeń pracowniczych kierowców w transporcie międzynarodowym z tytułu zwrotu kosztów noclegu, nie zasługuje na aprobatę. Jak wynika z obszernie cytowanego przez Sąd Okręgowy uzasadnienia wyroku z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, przyczyną zakwestionowania przez Trybunał Konstytucyjny przepisu art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców nie była niezgodność z Konstytucją zawartego w nim rozwiązania, ale użyta w tym przepisie wadliwa metoda legislacyjna. Zatem Trybunał nie zanegował samego prawa do rekompensaty, lecz tylko mechanizm jej ustalenia. Jednocześnie Trybunał w żaden sposób nie odniósł się do kwestii podstawy prawnej, jaką należy stosować przy rozliczeniu kosztów podróży służbowej kierowców po stwierdzeniu niekonstytucyjności art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców. Kwestia ta ma kluczowe znaczenie dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy, ponieważ sprowadza się do odpowiedzi na pytanie, czy po wydaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego, czyli po wyeliminowaniu z obrotu prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, możliwe jest sięganie do rozwiązań przewidzianych w art. 77⁵ k.p., a przez to do rozporządzenia wykonawczego i na podstawie tych przepisów rozstrzygnięcie o

roszczeniach kierowców transportu międzynarodowego z tytułu wydatków związanych z podróżą służbową, dochodzonych przez powodów w niniejszym procesie.

Oceny skutków wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, w kontekście podstaw prawnych rozliczania świadczeń przysługujących kierowcom w transporcie międzynarodowym z tytułu podróży służbowych dokonał Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie. W tej materii Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, nie stosuje się art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, ale stosuje się art. 77⁵ § 5 k.p. w przypadku, gdy pracodawca nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę (zob. wyroki z dnia 21 lutego 2017 r., I PK 300/15, OSP 2017 nr 11, poz. 116; z dnia 9 marca 2017 r., I PK 309/15, LEX nr 2273875; z dnia 8 marca 2017 r., II PK 409/15, LEX nr 2306366 i II PK 410/15, LEX nr 2306367; z dnia 17 maja 2017 r., II PK 106/16, LEX nr 2306361). Wyeliminowanie art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców z porządku prawnego nie spowodowało powstania luki w przepisach. Można poszukiwać podstawy prawnej do ustalenia zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej z jednej strony przez art. 2 ust. 7 ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 1 k.p., z drugiej strony przez odpowiednie stosowanie art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców, zgodnie z którym w zakresie nieuregulowanym ustawą stosuje się przepisy Kodeksu pracy. Do kierowców w transporcie międzynarodowym mają zastosowanie ogólne przepisy o podróżach służbowych (art. 77⁵ k.p. oraz wydane na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p. przepisy wykonawcze), skoro pracodawca nie uregulował w odmienny sposób kwestii zasad rozliczania kosztów podróży służbowych tej szczególnej grupy pracowników ani wysokości należnych im z tego tytułu świadczeń. W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 26 października 2017 r., III PZP 2/17 (OSNP 2018 nr 3, poz. 28), Sąd Najwyższy potwierdził, że pozbawienie mocy prawnej art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców spowodowało jedynie przewartościowanie sytuacji prawnej, nie jest równoznaczne z pozbawieniem kierowców transportu międzynarodowego (mających status pracowników) należności z tytułu podróży służbowej. Przepisy art. 2 pkt 7 i art. 4

ustawy o czasie kierowców oraz art. 5 i art. 77⁵ k.p. nie zostały bowiem wyrugowane z porządku prawnego. Art. 2 ust. 7 zawiera definicję podróży służbowej kierowcy, modyfikując - na potrzeby wybranej grupy zawodowej - kształt podróży służbowej zdefiniowanej w art. 77⁵ § 1 k.p. Z kolei w art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców przewidziano, że w zakresie nieuregulowanym w ustawie stosuje się przepisy Kodeksu pracy. Ten ostatni przepis stanowi odzwierciedlenie wyrażonej w art. 5 k.p. zasady, że przepisy szczególne dotyczące określonej kategorii pracowników mogą określać ich stosunek pracy odmiennie. W konsekwencji, po wyroku Trybunału Konstytucyjnego do pracowników - kierowców w transporcie międzynarodowym znajdują zastosowanie reguły rozliczenia podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p., a co za tym idzie, w rozporządzeniach wykonawczych z 2002 r. i z 2013 r. Zastosowanie tego przepisu wynika bowiem z art. 5 k.p. i jego odpowiednika - art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców. Z kolei w powołanym wyżej wyroku z dnia 21 lutego 2017 r., I PK 300/15, Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że art. 77⁵ k.p. w § 3 k.p. ustanawia normatywną podstawę do uregulowania danej kwestii w układzie zbiorowym pracy lub regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę, jeżeli pracodawca nie jest objęty układem zbiorowym pracy lub nie jest zobowiązany do ustalenia regulaminu pracy. Art. 77⁵ § 5 k.p. przewiduje, że gdy układ zbiorowy pracy, regulamin wynagradzania lub umowa o pracę nie zawiera postanowień, o których mowa w § 3, pracownikowi przysługują należności na pokrycie kosztów podróży służbowej odpowiednio według przepisów, o których mowa w § 2. Zwrot „nie zawiera postanowień, o których mowa w § 3” wskazuje na sytuację, w której zakładowe źródła prawa pracy nie regulują należności z tytułu podróży służbowej. Brak regulacji należy dekodować rodzajowo, tzn., jeżeli pracodawca ureguje kwestię diet, a pomija inne koszty podróży, to oznacza, że u pracodawcy nie ma postanowień, o których mowa w art. 77⁵ § 3 k.p.

Tymczasem z ustaleń Sądu Okręgowego nie wynika, jak kwestia rekompensaty z tytułu podróży służbowych została uregulowana w rozpoznawanej sprawie, w szczególności czy obowiązujący w pozwanej Spółce regulamin wynagradzania regulował rekompensatę należności z tytułu podróży służbowej, uwzględniając wszelkie koszty związane z tą podróżą. Z ustaleń Sądu pierwszej

instancji wynika jedynie, że na podstawie § 9 regulaminu wynagradzania pozwana wypłacała powodowi diety z tytułu podróży służbowych, których celem było pokrycie kosztów wyżywienia oraz innych kosztów związanych z podróżami służbowymi. Diety za podróże zagraniczne wynosiły 40 euro za dobę. Nie ma natomiast jednoznacznych ustaleń, które zaaprobowałby jako własne Sąd Okręgowy, co do tego, czy diety te obejmują również koszty związane z noclegiem. Sąd Rejonowy poprzestał w tym zakresie na ogólnym stwierdzeniu, że „powodowie otrzymywali diety z tytułu podróży, których przeznaczenie było szersze aniżeli wyłącznie na pokrycie kosztów wyżywienia”. W świetle przedstawionego wyżej poglądu Sądu Najwyższego co do skutków wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, ewentualne ustalenie w sprawie, że obowiązujące u pracodawcy źródło prawa pracy pomija koszty noclegu, powinno skutkować stwierdzeniem, że u pracodawcy nie ma postanowień, o których mowa w art. 77⁵ § 3 k.p., a wówczas do powodów będą miały zastosowanie reguły rozliczenia podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p. oraz w rozporządzeniach wykonawczych. Takich miarodajnych ustaleń w sprawie Sady jednak nie poczyniły, choć jak wskazano wyżej, ma to kluczowe znaczenie dla rozstrzygnięcia o zasadności roszczeń powodów w niniejszej sprawie. Należy przy tym zwrócić uwagę, że w wyrokach z dnia 30 maja 2017 r., I PK 154/16 (LEX nr 2353606) i I PK 148/16 (LEX nr 2319690), dotyczących sytuacji uregulowania prawa do ryczału w postanowieniach dotyczących diet, Sąd Najwyższy rozważał, czy przyznane w regulaminie wynagradzania świadczenie, nazwane dietą i przekraczające wielokrotnie jej wysokość z powszechnie obowiązujących przepisów, może zaspokajać należności pracownika także w strefie ryczału za noclegi przyjmując, że jeżeli kierowcy zatrudnieni w transporcie międzynarodowym otrzymywali świadczenia nie mniej korzystne niż wynikające z przepisów powszechnie obowiązujących to świadczenia nazwane "dietą" mogło pokrywać wszystkie koszty socjalne, w tym także ryczału za noclegi (zob. także wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 sierpnia 2015 r., II PK 241/14, OSNP 2017 nr 7, poz. 80; z dnia 15 września 2015 r., II PK 248/14, LEX nr 1816556; z dnia 17 listopada 2016 r., II PK 227/15, LEX nr 2180093 czy postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2017 r., II PK 148/16, niepubl.).

Błędne jest także stanowisko Sądu Okręgowego, jakoby nocleg w kabinie pojazdu stanowił zapewnienie przez pracodawcę odpowiedniego miejsca do spania i jako niegenerujący po stronie kierowców żadnych kosztów, wykluczał możliwość dochodzenia przez nich zwrotu kosztów noclegu. W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowany jest bowiem pogląd, wyrażony w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 (OSNP 2014 nr 12, poz. 164) oraz uchwale z dnia 7 października 2014 r., I PZP 3/14 (OSNP 2015 nr 4, poz. 47), zgodnie z którym zapewnienie pracownikowi - kierowcy samochodu ciężarowego odpowiedniego miejsca do spania w kabinie tego pojazdu podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie pozbawia kierowcy roszczenia o zwrot kosztów noclegu. Pogląd jest nadal aktualny i przyjmowany również w najnowszych orzeczeniach wydanych już po ogłoszeniu i opublikowaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15. Przykładowo, w wyroku z dnia 6 lutego 2018 r., III PK 158/16 (LEX nr 2450254), Sąd Najwyższy potwierdził, że zapewnienie kierowcy noclegu w dostosowanej do tego kabiny pojazdu nie jest zapewnieniem mu bezpłatnego noclegu, a w związku z tym na pracodawcy spoczywa obowiązek rozliczenia się z kierowcą z tytułu kosztów noclegu, w szczególności wypłaty ryczałtu za nocleg. Koszty podróży służbowej pracownika obciążają wyłącznie pracodawcę, ponieważ jest to koszt pracy, który w ramach ryzyka prowadzenia działalności spoczywa na pracodawcy prowadzącym tę działalność. Wszelkie regulacje zakładowych aktów prawa pracy albo postanowienia umów o pracę wykluczające obowiązek pracodawcy pokrywania kosztów noclegu kierowców w podróży służbowej w związku z zapewnieniem im noclegów w kabinie pojazdu są w związku z tym bezskuteczne i nie mają mocy prawnej. Oznacza to, że kierowcy, który nocuje w kabinie samochodu ciężarowego, przysługuje co do zasady zwrot kosztów noclegu, na ogół w postaci ryczałtu w odpowiedniej wysokości, dostosowanej do niedogodności związanych z nocowaniem w warunkach odbiegających od warunków hotelowych. W tym miejscu warto zauważyć, że według judykatury występujący w art. 77⁵ § 3 k.p. zwrot „na pokrycie kosztów podróży” nie powinien być interpretowany tylko jako zwrot udokumentowanych kosztów podróży. Odnosząc się *stricte* do charakteru ryczałtu za nocleg Sąd Najwyższy w cytowanym już wyroku z dnia 21 lutego 2017 r.,

I PK 300/15, podkreślił, że formuła § 9 ust. 1 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. opiera się na zasadzie zwrotu kosztów w wysokości stwierdzonej rachunkiem w wysokości limitu określonego w załączniku do rozporządzenia. Zaniechanie przedłożenia rachunku nie oznacza braku kosztów noclegu po stronie pracownika, a nocleg w kabinie pojazdu nie może być uznany za zapewnienie bezpłatnego noclegu. Brak rachunku za nocleg oznacza, że pracownikowi przysługuje ryczałt za nocleg w wysokości 25% limitu. Racjonalność tego rozwiązania oznacza, że faktycznie wybór należy do pracownika, który albo przedkłada rachunek, albo uzyskuje prawo do ryczałtu. Sąd Najwyższy podkreślił też, że w judykaturze wyrażono stanowisko, iż istota ryczałtu, jako świadczenia kompensacyjnego, przeznaczonego na pokrycie kosztów noclegu, polega na tym, że świadczenie wypłacane w takiej formie z założenia oderwane jest od rzeczywistego poniesienia kosztów (bo się ich nie dokumentuje) i nie pokrywa w całości wszystkich wydatków z określonego tytułu (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 i wskazane tam orzecznictwo). Literalnie rzecz ujmując, ryczałt przysługuje w razie nieprzedłożenia rachunku, czyli taka sytuacja jest kwalifikowana jako koszt nieudokumentowany, który nie znajduje pokrycia w fakturze VAT, czy też paragonie fiskalnym. Idąc dalej, taki nieudokumentowany koszt noclegu obejmuje nie tylko udostępnienie miejsca do spania, lecz także dostępu do pomieszczeń sanitarnych, zakupu i prania pościeli etc. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2014 r., II PK 36/14, LEX nr 1567473).

Reasumując, z przytoczonych wyżej licznych judykatów wynika, co skład Sądu Najwyższego rozpoznający niniejszą sprawę podziela i aprobuje, że w obecnym stanie prawnym pozostały (istnieją) przepisy o podróży służbowej tj. art. 2 pkt 7 ustawy o czasie pracy kierowców oraz art. 77⁵ § 1 k.p., zgodnie z którym pracownikowi przysługują należności na pokrycie kosztów podróży służbowej. Do kierowców zatrudnionych w transporcie międzynarodowym mogą zatem mieć zastosowanie przepisy powszechnie obowiązujące, regulujące należności pracowników z tytułu podróży służbowych (w tym rozporządzenie z dnia 19 grudnia 2002 r. i z dnia 29 stycznia 2013 r.), jeżeli należności te nie zostały uregulowane w aktach prawa wewnętrznego (układzie zbiorowym pracy lub regulaminie

wynagradzania) albo w umowie o pracę (art. 77⁵ § 5 k.p. w związku z art. 77⁵ § 2 k.p.). Poza zakresem stosowania przepisów powszechnie obowiązujących (w tym rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. i z dnia 29 stycznia 2013 r.) pozostają natomiast kierowcy, których regulacje płacowe wynikają z postanowień układu zbiorowego pracy, regulaminu wynagradzania lub umowy o pracę, ponieważ wówczas nie istnieje konieczność posilkowego stosowania przepisów powszechnie obowiązujących. Wówczas ryczałt za nocleg w podróży służbowej kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym może zostać określony w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę (art. 77⁵ § 3 k.p.) poniżej 25% limitu, o którym mowa w § 9 ust. 2 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. oraz w § 16 ust. 2 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r.

Przenosząc przedstawione rozważania na grunt rozpoznawanej sprawy należy stwierdzić, że wydanie przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, a tym samym usunięcie z obrotu prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców nie wywiera wpływu na ostateczne zakończenie sporu w niniejszej sprawie. Z poczynionych przez Sądy *meriti* ustaleń faktycznych, które wiążą Sąd Najwyższy z mocy art. 398¹³ § 2 k.p.c., wynika, że – wbrew przeciwnej ocenie tych ustaleń przez Sąd Okręgowy - pozwany pracodawca nie zapewnił powodowi bezpłatnego noclegu w związku z wykonywaniem pracy kierowcy w transporcie międzynarodowym, co oznacza, że powodowie co do zasady są uprawnieni do żądania zwrotu kosztów noclegu. Natomiast określenie zasad, według których zwrot kosztów powinien nastąpić w rozpoznawanej sprawie uzależnione jest od zakresu regulacji przewidzianej w § 9 regulaminu wynagradzania obowiązującego u pozwanego pracodawcy. Ustalenia tego zakresu Sądy obu instancji *meriti* jednak nie poczyniły w sposób wystarczający do subsumpcji prawa materialnego.

Summa summarum nowy stan prawny powstały po wydaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, nie zwalniał Sądu Okręgowego z merytorycznego rozpoznania zarzutów apelacji powodów, skoro również po wydaniu omawianego wyroku Trybunału, istnieją w systemie prawa regulacje przewidujące zarówno prawo kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym do zwrotu należności związanych z podróżą służbową

(w szczególności diet, kosztów dojazdu, przejazdu i noclegów), jak i ustalające wysokość tych należności, a tym samym istnieją podstawy do zwrotu kosztów noclegów w razie ich niezapewnienia przez pracodawcę.

[Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.